

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/350558149>

Çocuk Hakları Dijital Ortamda da Geçerlidir: Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 25. Genel Yorumu

Preprint · April 2021

CITATIONS

0

READS

38

1 author:

Can Yavuz

Lund University

22 PUBLICATIONS 3 CITATIONS

SEE PROFILE

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Master of Laws in International Human Rights Law [View project](#)

Master of Laws [View project](#)

ÇOCUK HAKLARI DİJİTAL ORTAMDA DA GEÇERLİDİR:
ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME’NİN 25. GENEL YORUMU

Av. Can YAVUZ¹

İçindekiler

1. Giriş	2
2. Genel İlkeler.....	2
2.1. Ayrımcılık yapmama	2
2.2. Çocuğun üstün yararı	3
2.3. Yaşama, gelişme ve korunma hakkı	3
2.4. Çocuğun görüşlerine saygı hakkı	3
3. Çocuğun Gelişen Kapasitesi	4
4. Taraf Devletler’in Genel Uygulama Tedbirleri.....	4
4.1. Yasal tedbirler	4
4.2. Kapsayıcı politika ve strateji.....	4
4.3. Koordinasyon	5
4.4. Kaynakların tahsisi.....	5
4.5. Veri toplama ve araştırma	5
4.6. Bağımsız izleme.....	5
4.7. Bilginin yaygınlaştırılması, farkındalık artırma ve eğitim.....	5
4.8. Sivil toplumla işbirliği	6
4.9. Çocuk hakları ve iş sektörü	6
4.10. Ticari reklamcılık ve pazarlama.....	7
4.11. Adalet ve çözüm yollarına erişim	7
5. Haklar ve Özgürlükler.....	8
5.1. Bilgiye erişim.....	8
5.2. İfade özgürlüğü	9
5.3. Din, vicdan ve düşünce özgürlüğü.....	10
5.4. Barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü	10
5.5. Mahremiyet hakkı	11
5.6. Kimlik hakkı ve doğum kaydı.....	13
6. Çocuğa Yönelik Şiddet	13
7. Aile Ortamı ve Alternatif Bakım	13
8. Engelli Çocuklar	14
9. Sağlık ve Refah	15
10. Eğitim, Tatil ve Kültürel Etkinlikler	16
10.1. Eğitim hakkı.....	16
10.2. Kültür, tatil ve oyun hakkı	17
11. Özel Koruma Tedbirleri	17
11.1. Ekonomik, cinsel ve diğer sömürü biçimlerinden korunma	17
11.2. Çocuk adaletinin yönetimi	18
11.3. Silahlı çatışmalardaki çocukların, göçmen çocukların ve diğer korunmasız durumlardaki çocukların korunması.....	19
12. Bölgesel ve Uluslararası İşbirliği.....	19

Genel Yoruma Atıf şekli (APA)

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi. (2021). Dijital Ortama İlişkin Çocuk Haklarına Dair Genel Yorum 25 (CRC/C/GC/25), 24 Mart 2021.

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC/C/GC/25&Lang=en adresinden alındı

¹ İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi üyesi

1. Giriş

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, 24 Mart 2021’de Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin (Sözleşme) 25. genel yorumunu yayımlamıştır. Çocuk haklarının dijital ortam ile olan ilişkisini konu edinen belgenin kapsamlı çevirisine aşağıda yer verilmiştir.

Genel yorum Taraf Devletler’in Sözleşme’yi dijital ortamla ilgili olarak nasıl uygulamaları gerektiğini açıklamaktadır. Ayrıca, dijital ortamda bütün çocuk haklarının desteklenmesi, korunması, yerine getirilmesi ve saygı gösterilmesine dair bazı fırsatlar, riskler ve zorluklar vardır. Genel yorum, bunlar ışığında ilgili kanunların, politikaların ve diğer tedbirlerin Sözleşme ve Sözleşme’nin İhtiyari Protokoller’den doğan yükümlülüklerle tamamen uyuması için kılavuzluk yapmaktadır.

Dijital ortam kriz zamanları dâhil olmak üzere çocukların yaşamlarının birçok alanında önemli bir yer teşkil etmektedir. Eğitim, kamu hizmeti ve ticaretin giderek dijital teknolojilere dayanması çocuk haklarının hayata geçirilmesi için yeni fırsatlar ve aynı zamanda riskler yaratmaktadır. Çocukların demelerinde bunların yansımaları görülmektedir.

“Güvenilmez çevirim içi bilgilerin üstesinden gelmemiz için hükümetin, teknoloji şirketlerinin ve öğretmenlerin bize yardımcı olmasını istiyoruz.”

“Benim verilerime gerçekten ne olduğu konusunda netlik elde etmek istiyorum... Niye topluyorlar? Nasıl toplanıyor?”

“Verilerimin paylaşılması hakkında endişeliyim.”

Komiteye göre dijital teknolojilere erişim çocukların her çeşit medeni, siyasi, kültürel, ekonomik ve sosyal haklarını gerçekleştirmede yardımcı olabilir. Ancak tüm çocuklar dijital ortama erişemezse mevcut eşitsizliklerin artması olasıdır ve yeni eşitsizlikler ortaya çıkabilir.

2. Genel İlkeler

Bu bölümde 1) ayrımcılık yapmama, 2) çocuğun üstün yararı, 3) yaşama, gelişme ve korunma hakkı, 4) çocuğun görüşlerine saygı hakkı genel ilkeleri ışığında çocuk haklarının dijital ortamda uygulanması için hangi tedbirlerin alınması gerektiği açıklanacaktır.

2.1. Ayrımcılık yapmama

Ayrımcılık yasağı, Taraf Devletler’in tüm çocuklara dijital ortama onlar için anlamlı şekilde, eşit ve etkili erişim sağlamasını gerektirir. Dijital dışlanmanın üstünden gelmek için devletler gerekli tüm tedbirleri almalıdır. Bu, belirli kamusal alanda çocuklara dijital ortama ücretsiz ve güvenli erişim sağlanmasını, çocukların uygun maliyetle dijital ortama erişmesini, dijital teknolojilerin eğitim ortamında, evde ve toplumda bilgilendirici şekilde kullanılmasını destekleyen programlara ve politikalara yatırım yapılması kapsar.

Çocuklar, dijital teknolojileri ve hizmetleri kullanmamaları veya bunları kullanırken maruz kaldıkları nefret mesajları ya da haksız muameleler sebebiyle ayrımcılığa uğrayabilirler. Ayrımcılığın diğer şekilleri, çocukla ilgili yanlış, eksik ya da haksız şekilde elde edilen veriler baz alınarak bilgi filtreleme, profil oluşturma ve karar alma ile sonuçlanan otomatik süreçlerde ortaya çıkabilir.

Komite, Taraf Devletleri ayrımcılığın önüne geçilmesi için proaktif tedbirler almaya davet eder. Ayrıca, kız çocuklarının dijital ortama erişimine ilişkin sorunların giderilmesi için özel tedbirler alınması ve dijital ortama erişime, dijital okuryazarlığa, mahremiyete ve çevirim için güvenliğe özel önem verilmesi gereklidir.

2.2. Çocuğun üstün yararı

Dijital ortam aslen çocuklar için tasarlanmamış olmasına karşın çocukların hayatında önemli bir rol oynamaktadır. Taraf Devletler, dijital ortamın sağlanması, düzenlenmesi, tasarlanması, yönetimi ve kullanımına ilişkin tüm eylemlerde, her çocuğun üstün yararının esas ilke olmasını sağlamalıdır.

2.3. Yaşama, gelişme ve korunma hakkı

Dijital ortamın sunduğu fırsatlar çocukların gelişiminde önemli ve artan bir rol oynamaktadır ve özellikle de kriz zamanlarında çocukların yaşaması ve korunması için çok önemlidir. Dijital ortam, şiddet ve cinsellik barındıran içerikler, siber agresiflik, taciz, kumar, cinsel taciz ve istismar dâhil olmak üzere taciz ve istismar, suçlular ve teröristler, şiddet yanlısı aşırıcular gibi silahlı grupların intihar veya hayatı tehdit edecek hareketleri teşvik etmesi ve özendirme gibi birçok risk barındırmaktadır. Taraf Devletler çocukların karşılaştığı riskleri tespit etmeli ve çözüm getirmelidir.

Dijital cihazların kullanımı zararlı olmamalı ve çocukların birbirleri, ebeveynleri ve bakıcılarıyla olan yüz yüze etkileşimin yerine geçmemelidir. Taraf Devletler, beynin yapısal ve fizyolojik değişme en açık olduğu erken yaş döneminde teknoloji kullanımının etkilerine özel önem göstermelidir. Dijital cihazların uygun kullanımı hakkında ebeveynlere, bakıcılara, eğitimcilere ve diğer ilgili aktörlere eğitim verilmeli, tavsiyeler sunulmalıdır.

2.4. Çocuğun görüşlerine saygı hakkı

Çocuklar dijital ortamın kendilerine onları etkileyen konularda seslerini duyurmak için bulunmaz fırsatlar sağladığını söylemiştir. Dijital teknolojilerin kullanımı çocukların yerel, ulusal ve uluslararası seviyede katılımının gerçekleşmesine yardım edebilir. Taraf devletler çocukların görüşlerini ifade edebilmeleri için dijital araçlara erişimi ve dijital araçlara ilişkin farkındalığı arttırmalıdır. Ayrıca, gerektiğinde anonim olarak çocukların yetişkinlerle eşit koşullarda dijital katılımı desteklenmelidir. Böylece çocuklar kendi haklarının birey ve bir grup olarak etkin savunucuları olabilirler.

Taraf Devletler çocuk haklarının dijital ortamla ilgisine ilişkin eğitim, hizmet, program, politika ve mevzuat geliştirirken bu sürece tüm çocukları dâhil etmeli, onların ihtiyaçlarını dinlemeli ve onların görüşlerine gereken önemi vermelidir. Çocukların dijital ortama katılımıyla ilgili yasal, idari ve diğer tedbirler çocukların mahremiyet hakkını ve ifade özgürlüğünü ihlal eden gereksiz gözetim veya veri toplamaya yol açmamalıdır.

3. Çocuğun Gelişen Kapasitesi

Çocukların dijital ortamla etkileşimiyle alakalı risk ve fırsatlar onların yaşı ve gelişim evresine göre değişmektedir. Çocukların dijital ortama erişimini sağlayacak ya da dijital ortamda onları koruyacak tedbirler bu durumu göz önünde bulundurmalıdır. Alınacak yaşa uygun tedbirler farklı dallardan mevcut en iyi ve güncel araştırmalara göre şekillenmeli, çocukların yetkinlik ve kavrayışının eşit şekilde gelişmediğini ve çocukların karşılaşılabileceği farklı riskleri göz önünde bulundurmalıdır. Taraf Devletler dijital servis sağlayıcıların çocukların gelişen kapasitelerine uygun hizmetler sağlamasını temin etmelidir. Taraf devletler çocukların gelişen özerkliği, kapasitesi ve mahremiyetine saygı duyulması ihtiyacı hakkında ebeveyn ve bakıcılar için farkındalık yaratmalıdır.

4. Taraf Devletler'in Genel Uygulama Tedbirleri

Dijital ortamda çocuk haklarının hayata geçirilmesi ve korunmasına ilişkin fırsatlar önleyici olanlar dâhil farklı birçok yasal, idari ve diğer tedbirleri gerektirmektedir.

4.1. Yasal tedbirler

Taraf Devletler, dijital ortamın Sözleşme ve İhtiyari Protokoller'de belirtilen haklarla uyumlu olmasını sağlamak için ulusal mevzuatlarını uluslararası insan hakları standartlarına uygun olarak gözden geçirmeli, değiştirmeli ve güncellemelidir.

4.2. Kapsayıcı politika ve strateji

Taraf devletler çocuk haklarına ilişkin ulusal politikalarının özellikle dijital ortama hitap etmesini sağlamalı ve regülasyon, endüstri kodları, tasarım standartları ve eylem planlarını buna uygun olarak uygulamalı, düzenli olarak gözden geçirmeli ve güncellemelidir.

Çocukların çevirim içi korunması ulusal çocuk koruma politikalarına entegre edilmelidir. Taraf Devletler, çocukları aralarında siber agresiflik, dijital teknoloji destekli ve çevirim içi çocuk tacizi ve istismarının yer aldığı risklerden korumak için önlemler almalıdır. Taraf Devletler, gerektiğinde ilgili azınlık dillerine çevrilen çocuk dostu bilgiler dâhil olmak üzere, dezavantajlı veya savunmasız çocukların ihtiyaçlarını gözetmelidir.

4.3. Koordinasyon

Taraf Devletler, merkezi ve farklı seviyedeki devlet kurumları arasında çocuk haklarına ilişkin politikaları, ilkeleri ve programları koordine etmekle görevli bir devlet kurumu belirlemelidir. Böyle bir koordinasyon mekanizması sektörler arası, yerel, bölgesel ve ulusal düzeylerde dijital ortamla ilgili çocuk haklarını hayata geçirmek için okullarla, bilgi iletişim teknolojileri sektörüyle, şirketlerle, sivil toplumla, akademiyle işbirliği yapmalıdır. Bu mekanizma devlet içi ve dışındaki teknolojik ve diğer uzmanlıklardan faydalanmalı ve gerekirse yükümlülüklerini yerine getirmekteki etkinliği bağımsız şekilde değerlendirilmelidir.

4.4. Kaynakların tahsisi

Taraf Devletler, dijital ortamda çocuk haklarını eksiksiz uygulayacak ve dijital katılımı gerçekleştirecek mevzuatın, politikaların ve programların uygulanması için kamu kaynaklarını seferber ve tahsis etmeli, kullanılmalıdır. Bu, dijital ortamın çocukların yaşamındaki artan öneminin üzerine eğilmek ayrıca dijital ortama ilişkin hizmet ve bağlanabilirliğe uygun maliyetle eşit erişimin desteklenmesi için gereklidir.

4.5. Veri toplama ve araştırma

Düzenli güncellenen veri ve araştırmalar, dijital ortamın çocukların yaşamları üzerindeki etkilerini anlamak, hakları üzerindeki etkisini değerlendirmek ve Taraf Devletler'in müdahalelerinin etkinliğini değerlendirmek için önemlidir. Taraf devletler kapsamlı ve güvenilir veri toplanmasını sağlamalıdır. Bu veriler; yaş, cinsiyet, engellilik, coğrafi konum, etnik ve ulusal köken ve sosyoekonomik arka plana göre ayrıştırılmalıdır. Çocukların dijital yaşamına ilişkin veri toplama ve araştırmalar, çocukların mahremiyetine saygı göstermeli, en yüksek etik standartları karşılamalı, yasama, politika ve uygulamayı bilgilendirmeli ve kamuya açık olmalıdır.

4.6. Bağımsız izleme

Taraf Devletler, ulusal insan hakları kurumları ve diğer uygun bağımsız kurumların yetkilerinin çocukların dijital ortamdaki haklarını kapsamalarını sağlamalıdır. Bu kurumlar çocuklar ve onların temsilcilerinden şikâyet alabilmeli, aldığı şikâyetleri araştırabilmeli ve çözüm getirebilmelidir.

4.7. Bilginin yaygınlaştırılması, farkındalık artırma ve eğitim

Taraf Devletler, dijital ürünler ve hizmetlerle bağlantılı riskler ve fırsatlar hakkında çocukların, ebeveynlerin, bakıcıların, kamuoyunun ve politika üreticilerin çocuk hakları bilgilerini arttırmak için eğitim programları düzenlemelidir. Böyle programlar, çocukların dijital ürün ve hizmetlerden nasıl faydalanabileceği, dijital okuryazarlık ve yeteneklerinin nasıl geliştireceği, çocukların mahremiyetinin nasıl korunacağı ve mağdur olmalarının nasıl önleneceği, çevirim içi ya da dışı şekilde işlenen bir

kötülüğün mağduru olan çocuğun nasıl fark edilebileceği ve buna nasıl uygun yanıt verileceğine dair bilgi içermelidir.

4.8. Sivil toplumla işbirliği

Taraf Devletler, çocuk önderliğindeki gruplar, çocuk hakları alanında çalışan sivil toplum kuruluşları ve dijital ortamla ilgilenenler dâhil sivil toplumu çocuk haklarıyla ilgili programlar, planlar, politikalar ve kanunların değerlendirilmesi, izlenmesi, uygulanması ve geliştirilmesine sistemli olarak dâhil etmelidir. Taraf Devletler, sivil toplum örgütlerinin dijital ortamla ilgili çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesine ilişkin etkinliklerini yürütebilmesini sağlamalıdır.

4.9. Çocuk hakları ve iş sektörü

Kâr amacı gütmeyen kuruluşlar dâhil olmak üzere iş sektörü, dijital ortamla ilgili hizmet sunarak ve ürünler satarak çocuk haklarını etkilemektedir. Ticari işletmeler, çocuk haklarına saygı göstermeli, dijital ortamla ilgili haklarının kötüye kullanımını önlemeli ve (bu kötüye kullanıma) çözüm getirmelidir. Taraf Devletler'in ticari işletmelerin bu sorumlulukları yerine getirmesini sağlama yükümlülüğü vardır.

Taraf Devletler, işletmelerin ağlarının (networklerinin) veya çevrim içi hizmetlerinin çocuk hakları ihlallerine neden olacak veya bunlara katkıda bulunacak şekilde kullanılmasını önleme yükümlülüklerine uymasını sağlamak için mevzuat, regülasyon ve politikaların geliştirilmesi, izlenmesi, uygulanması ve değerlendirilmesi dâhil tedbirler almalıdır. Bu tedbirler çocukların veri koruma ve mahremiyet haklarıyla çocuklara, ebeveynlere ve bakıcılara hızlı ve etkin kanun yolları sunulmasını kapsar.

Taraf Devletler'in, dijital ortamda her türlü şiddete karşı korunma hakkı dâhil haklarının ticari şirketler tarafından ihlal edilmesinden çocukları koruma görevi vardır. Her ne kadar doğrudan zararlı eylemler gerçekleştirmeseler bile ticari işletmeler (dijital hizmetlerinin yapısı ve yürütülmesi aracılığıyla) çocukların şiddete maruz kalmama hakkının ihlallerine neden olabilir veya buna katkı verebilirler. Taraf Devletler, çocukların şiddetten korunma hakkının ihlallerini önlemek amaçlı kanun ve düzenlemeleri yürürlüğe koymalı, takip etmeli ve uygulamalıdır.

Taraf Devletler, iş sektörünün çocuk hakları özen yükümlülüğünü yerine getirmesini talep etmeli, işletmelerin çocuk hakları ihlallerini önlemek, izlemek, araştırmak ve cezalandırmak için uygun adımları atmalıdırlar. Taraf Devletler, mevzuat ve politika geliştirilmesine ilaveten, dijital ortamla ilgili çocuk haklarını etkileyen tüm işletmelerin düzenleyici çerçeveler, endüstri kodları ve hizmet şartlarını uygulamalarını talep etmelidir.

4.10. Ticari reklamcılık ve pazarlama

Dijital ortam, paralı veya kazanç getiren içerikler için ticari olarak kişisel verilerin işlenmesine dayanan işletmeleri barındırmaktadır. Bunlarla ilgili süreçler isteyerek veya istenmeden çocukların dijital deneyimlerini etkilemektedir ve kişisel verilerin işlenmesi çocuk hakları ihlallerine neden olabilir. Meydana gelecek ihlaller, çocuğun davranışlarını tahmin eden ve onu yönlendiren reklamcılık tasarımı özellikleri aracılığıyla çocukları daha aşırıcı içeriklere yönlendirmeyi, otomatik bildirimlerle çocuğun uykusunun bölünmesini, potansiyel olarak zararlı ticari içeriklerin hedeflenmesi için çocuğun kişisel bilgilerinin veya konumunun kullanımını kapsar. Taraf Devletler, çocuklara yönelik ve çocukların erişebileceği reklamcılık ve pazarlamayı düzenlerken çocuğun üstün yararını öncelikle göz önünde bulundurmalıdır. Ayrıca, Taraf Devletler herhangi bir yaştaki çocuğun ticari amaçlar için dijital kayıtlara dayanarak gerçek ya da çıkarımlara dayalı profilinin oluşturulmasını veya hedeflenmesini kanunla yasaklamalıdır.

4.11. Adalet ve çözüm yollarına erişim

Çocuklar dijital ortama dair adalete erişimde birçok nedenle bazı zorluklar yaşamaktadır. Böyle zorluklar farklı faktörlere ilaveten, özellikle dijital ortamla ilgili çocuk hakları ihlallerine yaptırım uygulayan kanunların eksikliği, delil elde etme ve failerin kimliğini saptamanın zorluğu, çocukların, ebeveynlerin, bakıcıların dijital ortamda neyin hak ihlali teşkil ettiğini bilmemesinden kaynaklanır. Değişik güçlükler çocuklardan hassas veya kişisel çevirim içi hareketlerini ifşa etmesini talep etmekten ya da sosyal dışlanma veya çocuğun akranlarının misillemesi korkusundan ötürü ortaya çıkabilir.

Taraf Devletler, dijital ortamla ilgili çocuk hakları ihlalleri için çare bulmaya yönelik yargısal ve yargısal olmayan etkili ve uygun mekanizmaların yaygın olarak bilinmesini, çocuklar ve temsilcileri tarafından kolayca erişilebilir olmasını sağlamalıdır. Şikâyet ve bildirme mekanizmaları; ücretsiz, güvenli, gizliliğe önem veren, hızla cevap veren, çocuk dostu ve bütün formatlarda erişilebilir olmalıdır. Taraf devletler toplu şikâyete uygun yollar da sunmalıdır.

Taraf Devletler, dijital ortamdaki çocuk hakları ihlali vakalarının sevk edilmesi ve mağdur olan çocuklara etkin destek sağlanması için sistemler oluşturmalı, bunları koordine etmeli, düzenli olarak izlemeli ve değerlendirmelidir. Bu sistemler içindeki tedbirler, soruşturma ve yargı sürecinde çocuğun yeniden mağdur edilmesini ve ikincil mağduriyetini önlemek için birçok kurumun işbirliğini sağlamalı ve çocuk dostu olmalıdır.

Hak ihlalinin uygun onarımı; eski hale getirme, tazminat ve bir talebi yerine getirme, özür dileme, düzeltme (tekzip), hukuka aykırı içeriğin kaldırılması, psikolojik destek hizmetlerine erişim ya da diğer tedbirleri kapsar. Dijital ortamla ilgili hak ihlallerinde düzeltici mekanizmalar çocuğun kırılabilirliğini, devam eden ve gelecekteki hasarları durdurmak için hızlı harekete geçme ihtiyacını göz önünde bulundurmalıdır.

Dijital teknolojiler, çocuklara karşı işlenen ulusal sınırları geçebilen suçların soruşturma ve kovuşturmasına ilave zorluklar getirir. Taraf Devletler, çocuk hakları ihlallerine dair, özellikle de dijital ortamı ilgilendiren konularda, kolluk görevlilerine, savcılara ve hâkimlere uluslararası işbirliğini de kapsayan özel eğitim vermelidir.

Çocuklar, hakları dijital ortamda ticari şirketler tarafından, özellikle de bu şirketlerin küresel faaliyetleri kapsamında, ihlal edildiğinde hukuki çözüm yolu bulmakta güçlük yaşayabilirler. Taraf Devletler, devlet ile şirketlerin hareketleri arasında makul bir bağlantı olması durumunda, şirketlerin sınır ötesi faaliyet ve operasyonları bağlamında çocuk haklarını korumak, yerine getirmek ve saygı duymak için tedbirler almayı düşünmelidir.

Taraf Devletler, çocuk haklarının dijital ortamla ilgili durumlarda ihlal edildiği veya sömürüldüğü durumlarda kullanılacak başvuru yolları, hizmetler, şikâyet ve bildirim mekanizmalarına ilişkin bilgiyi çocuk dostu bir dille, yaşa uygun ve çocuğa duyarlı şekilde çocuklara sunmalıdır. Böyle bilgiler ebeveynlere, bakıcılar, çocuklarla çalışan kişilere de sunulmalıdır.

5. Haklar ve Özgürlükler

5.1. Bilgiye erişim

Dijital ortam, çocukların bilgiye erişim hakkını gerçekleştirmeleri için eşsiz bir fırsat sunar. Taraf Devletler, çocukların dijital ortamda bilgiye erişimi olmasını sağlamalı ve bu hakkın kullanılmasını sadece kanunda bulunan hallerde ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 13. maddesinde belirtilen amaçlar için gerekli olduğunda sınırlamalıdır.

Taraf Devletler, çocukların gelişen yeteneklerine uygun olarak çocuklar için yaşa uygun ve güçlendirici dijital içeriğin oluşturulmasını sağlamalı ve desteklemelidir. Ayrıca çocukların kültür, spor, sanat, sağlık, yurttaşlık, siyasi işler ve çocuk haklarına dair devlet kurumlarının bulundurduğu çok çeşitli bilgilere erişimini sağlamalıdır.

Taraf Devletler, siyasi veya ticari çıkarlardan bağımsız olanlar dâhil çeşitli ve kaliteli çevirim içi bilginin kolayca bulunabilmesini ve çocukların bunlardan haberdar olmasını sağlamalıdır. Taraf Devletler, (çevirim içi) tavsiye sistemleri dâhil otomatik arama ve bilgi filtrelemenin çocukların bilgi edinme hakkı pahasına ya da çocukların tercihi yerine siyasi veya ticari amaçlı ücretli içeriklere öncelik vermemesini sağlamalıdır.

Dijital ortam, çocukların hukuka aykırı veya zararlı eylemlere kalkışmasını teşvik eden bilgiler, dezenformasyon,² mezenformasyon³ ve yanlış hikâyelerin yanı sıra tacize dayalı, pornografik, şiddet içeren, ırkçı, ayrımcı ve basmakalıp cinsiyet görüşleri içeren bilgiler barındırır. Böyle bilgiler aralarında

² Yanlış bilginin zarar verme bilerek amacıyla paylaşımı.

³ Yanlış bilginin zarar verme amacı olmadan paylaşımı.

diğer İnternet kullanıcıları, içerik oluşturucular, cinsel suçlular, terörist veya şiddet yanlısı aşırı olarak tanımlanan silahlı gruplar dâhil farklı kaynaklardan gelebilir.

Taraf Devletler çocukları zararlı ve güvenilmez içeriklerden korumalı, ilgili şirketler ve diğer dijital içerik sağlayıcıların çocukların güvenli şekilde çeşitli içeriklere erişmesine imkân kılan kılavuz ilkeler geliştirmesini ve uygulamasını sağlamalıdır.

İnternet tabanlı, elektronik veya diğer bilgi yayma sistemlerinin çalışmasına ilişkin herhangi bir kısıtlama, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 13. maddesi ile uyumlu olmalıdır. Taraf Devletler, bir çocuğun bilgi ve iletişime erişimine engel olabilecek etkiye sahip elektrik, telefon veya İnternet bağlantısını bir bölgenin belli kısmında ya da tümünde kasıtlı olarak kesmemeli veya başka aktörlerin kesmesine imkân vermemelidir.

Taraf Devletler, çocuklar tarafından kullanılan dijital hizmet sağlayıcılarını, örneğin içeriğin yaşa uygunluğu veya güvenilirliği gibi konularda, açık ve anlaşılır içerik etiketleme yapmaya teşvik etmelidir. Ayrıca, çocuklar, ebeveynler, bakıcılar, eğitimciler ve ilgili meslek grupları için erişilebilir rehberlik, eğitim, eğitim materyalleri ve raporlama mekanizmalarının sağlanmasını teşvik etmelidirler.

Taraf Devletler, dijital hizmet sağlayıcıların ilgili kılavuz ilkelere, standartlara, kurallara uymasını ve hukuka uygun, gerekli ve ölçülü içerik yönetimi kuralları uygulamasını sağlamalıdır. İçerik kontrolü, okul filtreleme sistemleri ve diğer güvenlik odaklı teknolojiler çocukların dijital ortamda bilgiye erişimini kısıtlamak için kullanılmalıdır. Bunlar yalnızca çocuklara yönelik zararlı içeriklerin akışını durdurmak için kullanılmalıdır. İçerik yönetimi ve içerik kontrolü çocukların diğer hakları özellikle de ifade özgürlüğü ve mahremiyet hakkı ile dengelenmelidir.

5.2. İfade özgürlüğü

Çocukların ifade özgürlüğü onların istediği herhangi bir aracı kullanarak her çeşit bilgi ve düşünce arama, alma ve açıklama özgürlüğünü kapsar. Çocuklar dijital ortamın düşüncelerini, kanaatlerini ve politik görüşlerini ifade etmek için önemli bir alan sunduğunu söylemiştir. Dezavantajlı veya korunmasız durumdaki çocuklar için kendileriyle aynı deneyimleri paylaşanlarla teknoloji destekli etkileşim onların kendilerini ifade etmelerine yardım edebilir.

Güvenlik önlemleri ve filtreler gibi çocukların dijital ortamdaki ifade özgürlüğü üzerindeki tüm kısıtlamalar hukuki, gerekli ve ölçülü olmalıdır. Bu kısıtlamaların gerekçeleri şeffaf olmalı ve yaşa uygun bir dille açıklanmalıdır. Taraf devletler, özellikle başkalarının hak ve itibarına saygı göstererek ve şiddet ve nefrete tahrik gibi konularda kanunları ihlal etmeden, çocukların ifade özgürlüklerini nasıl etkili kullanacağına ve bilhassa nasıl güvenli şekilde dijital içerik oluşturulacağına ve paylaşılacağına ilişkin çocuklara bilgi ve eğitim fırsatları sunmalıdır.

Çocuklar siyasi veya diğer görüşlerini ve kimliklerini dijital ortamda ifade ettiklerinde eleştiri, düşmanlık, tehdit veya cezaya maruz kalabilirler. Taraf Devletler çocukları siber agresiflikten, tehditlerden, sansürden, veri ihlalden ve dijital gözetimden korumalıdır. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 13. maddesiyle uyumlu ceza kanunlarını ihlal etmedikleri sürece çocuklar dijital ortamda fikirlerini ifade etmekten ötürü yargılanmamalıdır.

5.3. Din, vicdan ve düşünce özgürlüğü

Taraf Devletler çocuğun dijital ortamdaki din, vicdan ve düşünce özgürlüğüne saygı göstermelidir. Komite, Taraf Devletler'in çocukların din ve düşünce özgürlüğünü kötüye kullanan veya ona müdahale eden uygulamaları tespit eden, tanımlayan ve yasaklayan veri koruma mevzuatı ve tasarım standartlarını uygulamaya koymasını veya güncellemesini teşvik eder. Taraf Devletler, çocukların dinleri veya inançları sebebiyle gelecekteki fırsatlardan mahrum kalmamasını ya da cezalandırılmamasını sağlamalıdır. Çocukların dijital ortamda dinlerini veya inançlarını açıklama haklarını kullanması, sadece hukuki, gerekli ve orantılı sınırlamalara tabi olabilir.

5.4. Barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü

Dijital ortam, çocukların sosyal, dini, kültürel, etnik, cinsel ve politik kimliklerini oluşturmalarına ve kültür alışverişi, sosyal dayanışma, çeşitlilik ve fikir alışverişi için kamusal alanlara ve ilgili topluluklara katılmalarına olanak sağlayabilir. Çocuklar dijital ortamın kendilerine akranlarıyla, karar alıcılarla ve kendi ilgilerini paylaşan kişilerle tanışmak ve müzakere etmek için değerli fırsatlar sunduğunu söylemiştir.

Taraf Devletler, mevzuatlarının, düzenlemelerinin ve politikalarının çocukların kısmen veya tamamen dijital ortamda faaliyet gösteren kuruluşlara katılma hakkını korumasını sağlamalıdır. Çocukların dijital ortamda örgütlenme özgürlüğü ve barışçıl toplanma haklarını kullanmalarına hukuki, gerekli ve orantılı olanlar haricinde hiçbir kısıtlama getirilemez. Çocukların bu tarz dijital katılımı okuldan uzaklaştırma, kısıtlama, gelecekteki fırsatlardan alıkonma veya polisin çocuk hakkında dosya oluşturması gibi çocuğu olumsuz etkileyebilecek sonuçlara meydan vermemelidir. Çocukların dijital katılımı güvenli ve gizli olmalı, kamusal veya özel kurumların gözetiminden uzak tutulmalıdır.

Dijital ortamda kamusal görünürlük ve örgütlenme fırsatları çocuk liderliğindeki aktivizmi ve çocukların insan hakları savunuculuğunu güçlendirebilir. Komite, dijital ortamın çocuk insan hakları savunucuları ve korunmasız durumlardaki çocuklar dâhil çocukların birbirleriyle iletişim kurmasına, kendi haklarını savunmasına ve dernekler kurmasına olanak sağladığını kabul eder. Taraf Devletler, özgül dijital alanlar yaratılmasını kolaylaştırmak dâhil çocukları (bahsedilen hususlarda) desteklemeli ve onların güvenliğini sağlamalıdır.

5.5. Mahremiyet hakkı

Mahremiyet, çocukların eylemliliği, onuru, güvenliği ve haklarını kullanması için hayati önem taşır. Çocukların kişisel verileri, onlara eğitim, sağlık ve diğer faydalar sağlamak için işlenmektedir. Çocuğun mahremiyetine yönelik tehditler, çocuğun verilerinin toplanması ve kamu kurumları, ticari ve diğer kuruluşlar tarafından işlenmesi ve kimlik hırsızlığı gibi suç faaliyetlerinden kaynaklanabilir. Tehditler, çocuğun kendi hareketlerinden ve örneğin bir yabancıнын çocuk hakkında bilgi paylaşması veya ebeveynlerin çocuğun fotoğrafını çevirim içi paylaşması gibi aile üyeleri, akranlar ve diğerlerinin hareketlerinden de kaynaklanabilir.

Veri, diğerlerinin yanı sıra çocukların kimlikleri, etkinlikleri, konumu, iletişimi, duyguları, sağlığı ve ilişkileri hakkındaki bilgileri içerebilir. Biyometrik veriler dâhil olmak üzere belirli kişisel veri kombinasyonları bir çocuğu emsalsiz bir biçimde tanımlayabilir. Otomatik veri işleme, profil çıkarma, hedefli reklamcılık, zorunlu kimlik doğrulama, bilgi filtreleme ve kitle gözetim gibi dijital uygulamalar rutin hale geliyor. Bu tür uygulamalar, çocukların mahremiyet hakkına keyfi veya hukuka aykırı müdahalelere yol açabilir; çocukların hayatlarının ilerleyen aşamalarını da etkilemeye devam edebilecek olumsuz sonuçları olabilir.

Taraf Devletler, çocukların verilerinin işlendiği tüm ortamlarda ve verileri işleyen bütün kurumlarca korunmasını ve saygı duyulmasını sağlamak için yasal, idari ve diğer tedbirleri almalıdır. Mevzuat; güçlü güvenceler, şeffaflık, bağımsız gözetim ve çözüm yollarına erişimi içermelidir. Taraf Devletler, çocukları etkileyen dijital hizmet ve ürünlere tasarımıyla mahremiyet (privacy-by-design) entegrasyonunu talep etmelidir. Taraf Devletler, mahremiyet ve veri koruma mevzuatını gözden geçirmeli, prosedür ve uygulamaların çocukların mahremiyetinin kasti veya kazara ihlallerini önlemesini sağlamalıdır. Şifrelemenin (encryption) uygun bir yöntem olarak kabul edildiği durumlarda, Taraf Devletler, çocuğun cinsel istismarı ve tacizini ya da çocuğun cinsel istismarı materyalinin tespit edilmesini ve bildirilmesini sağlayan uygun önlemleri değerlendirmelidir. Bu tarz tedbirler, hukukilik, gereklilik ve orantılılık ilkelerine göre sıkı bir şekilde sınırlandırılmalıdır.

Bir çocuğun verilerinin işlenmesi için rıza arandığında, Taraf Devletler, rızanın çocuk tarafından özgürce ve bilgilendirilmiş şekilde verilmesini veya çocuğun yaşına ve gelişen kapasitesine bağlı olarak rızanın ebeveyn veya bakıcı tarafından verilmesini ve bunun çocuğun verileri işlenmeden önce alınmasını sağlamalıdır. Çocuğun kendi rızasının yetersiz görüldüğü ve çocuğun kişisel verilerini işlemek için ebeveynin veya bakıcının rızasının gerekli olduğu durumlarda, Taraf Devletler, bu tür verileri işleyen kuruluşlardan, rızanın bilgilendirilmiş ve anlamlı olduğunu ve çocuğun ebeveyni veya bakıcısı tarafından verildiğinin doğrulamasını talep etmelidir.

Taraf Devletler, çocukların, ebeveynlerinin veya bakıcılarının, makul ve yasal sınırlamalara tabi olarak, saklanan verilere kolayca erişebilmelerini, yanlış veya güncel olmayan verileri düzeltebilmelerini ve devlet kurumları, özel kişiler veya diğer kuruluşlar tarafından hukuka aykırı veya gereksiz şekilde

depolanan verileri silebilmelerini sağlamalıdır. Ayrıca, veri kontrolörünün veri işleme için meşru, ağır basan gerekçeler göstermediği durumlarda çocukların rızalarını geri çekme ve kişisel veri işlemeye itiraz etme haklarını sağlamalıdır. Taraf Devletler ayrıca çocuklara, ebeveynlere ve bakıcılara bu tür konularda çocuk dostu bir dilde ve erişilebilir formatlarda bilgi sağlamalıdır.

Çocuğun kişisel verilerine sadece hesap verilebilirlik ve düzenli denetimler gibi hukuki süreç güvenceleriyle uyumlu şekilde veri işlemek için kanunda öngörülen bireyler, kurumlar ve yetkililer erişebilmelidir. Dijitalleştirilmiş sabıka kayıtları dâhil herhangi bir ortamda belirli amaçlar için toplanmış çocuğun verileri korunmalı, işleme amaçlarına mahsus olmalı ve başka amaçlarla kullanılmamalı veya gereksizce ya da hukuka aykırı olarak muhafaza edilmemelidir.

Mahremiyet ve veri koruma mevzuatı ve tedbirleri, ifade özgürlüğü veya korunma hakkı gibi çocukların diğer haklarını keyfi şekilde sınırlamamalıdır. Ardı arkası kesilmeyen teknolojik yeniliklerle, dijital ortamın kapsamı kıyafetler ve oyuncaklar gibi daha fazla hizmet ve ürünü kapsamaktadır. Otomatikleştirilmiş sistemlere bağlı bütünleşik sensörlerin kullanılması vasıtasıyla çocukların vakit geçirdiği ortamlar (dijital ortama) “bağlantılı” hale geldikçe, Taraf Devletler, bu tarz ortama katkıda bulunan ürün ve hizmetlerin güçlü veri koruma ve diğer mahremiyet düzenlemeleri ve standartlarına tabi olmasını sağlamalıdır.

Kişisel verilerin otomatik olarak işlenmesiyle beraber çocukların herhangi bir dijital gözetimi, çocuğun mahremiyet hakkına saygı göstermeli, rutin şekilde, ayırım gözetmeksizin veya çocuğun bilgisi olmadan veya çok küçük çocuklar söz konusu olduğunda onların ebeveynlerinin ya da bakıcılarının bilgisi olmaksızın, gözetime itiraz hakkı olmadan ve ticari, çocukların eğitimi ve bakımı ortamlarında gerçekleştirilmemelidir. İstenen amaçları yerine getirmek için her daim mahremiyete en az müdahale eden araçlar kullanılmalıdır.

Taraf Devletler çocuklara, ebeveynlere ve bakıcılara ve topluma çocuğun mahremiyet hakkının önemi ve kendi hareketlerinin bu hakkı nasıl tehdit edebileceği konusunda bilgi vermelidir. Bu aktörler, çocukları güvende tutarken dijital ortamla ilgili olarak çocukların mahremiyetine saygı gösterebilecekleri ve bunları koruyabilecekleri pratikler hakkında bilgilendirilmelidirler. Ebeveynlerin ve bakıcıların bir çocuğun dijital faaliyetini gözetimi orantılı ve çocuğun gelişen kapasitesiyle uyumlu olmalıdır.

Birçok çocuk kimliklerini korumak için takma adlar ve çevirim içi avatarlar kullanmaktadır. Bu tarz uygulamalar çocuğun mahremiyetini korumak için önemli olabilir. Taraf Devletler, cinsel istismar ve taciz, nefret söylemi, siber agresiflik gibi hukuka aykırı veya zararlı hareketleri saklamak için anonimlik uygulamalarının rutin şekilde kullanılmamasını sağlarken tasarımla mahremiyet (privacy-by-design) ve tasarımla güvenliği (safety-by-design) anonimliğe entegre eden bir yaklaşım talep etmelidir. Dijital ortamda çocuğun mahremiyetini korumak, ebeveynlerin veya bakıcıların çocuğun güvenliğine tehdit oluşturduğu veya çocuğun bakımı konusunda ihtilaf içinde oldukları durumlarda kritik olabilir. Bu tür

vakalar, çocuğun mahremiyet hakkını korumak için daha fazla müdahalenin yanı sıra aile danışmanlığı veya diğer hizmetleri gerektirebilir.

5.6. Kimlik hakkı ve doğum kaydı

Taraf Devletler, sağlık, eğitim ve sosyal yardımlaşma dâhil hizmetlere erişimi kolaylaştırmak için tüm yeni doğan çocukların doğumlarının kaydedilmesini ve ulusal makamlar tarafından resmî olarak tanınmasını sağlayan dijital kimlik sistemlerinin kullanımını teşvik etmelidir. Doğum kaydının eksikliği, Sözleşme ve İhtiyari Protokolleri'ne göre çocuk haklarının ihlalinin kolaylaştırır.

6. Çocuğa Yönelik Şiddet

Dijital ortam, çocukların şiddete maruz kaldıkları ve/veya kendilerine ya da başkalarına zarar verme hakkında etkilenebilecekleri durumları kolaylaştırarak çocuğa yönelik şiddetin meydana gelmesi için yeni yöntemler sunabilir. Pandemi gibi krizlerin koşullarında çocukların sanal platformlarda daha fazla zaman geçirdiği göz önünde bulundurulduğunda böyle şartlar artan çevirim içi riske neden olabilir.

Cinsel suçlular çocuklara cinsel amaçlarla sarkıntılık etmek ve çevrim içi çocuk cinsel istismarına katılmak için dijital teknolojileri kullanabilir. Örneğin, cinsel içerikli şantaj, canlı video yayını, çocuğun cinsel istismarı materyalinin üretimi ve dağıtımını kullanılabilir. Dijitalliğin olanak sağladığı şiddet, cinsel taciz ve istismar biçimleri, bir çocuğun güvendiği yakın çevresinde, aile veya arkadaşlar tarafından veya ergen mağdurlar söz konusu olduğunda yakın partnerler tarafından gerçekleştirilebilir. Bu tarz şiddet, taciz ve istismar; zorbalık ve itibara yönelik tehditler dâhil siber agresifliği, talep etme ve/veya zorlama sonucu çocuğun kendisinin oluşturduğu cinsel içerikli mesaj ve görüntülerin rıza dışı üretimini ve paylaşılmasını ve yemek yeme bozukluğu ya da kendini kesme, intihar davranışları gibi kendi kendine zarar verme eylemlerinin teşvik edilmesini içerir. Çocuklar böyle hareketler yaptığında Taraf Devletler buna karışan çocuklar için mümkün olduğunca önleyici, koruyucu, onarıcı adalet yaklaşımları benimsemelidir. Taraf Devletler, çocukları dijital ortamdaki şiddetten korumak için hukuki ve idari tedbirler almalıdır.

Dijital ortam, terörist veya şiddet yanlısı aşırı olarak tanımlanan silahlı gruplar dâhil olmak üzere, devlet dışı grupların çocukların şiddetle ilgilenmeye başlamalarını sağlamak ya da şiddete katılmaları için istihdamı ve sömürülmesi için yeni yöntemler sunabilir. Taraf Devletler, mevzuatın çocukların terörist veya şiddet yanlısı aşırı gruplar tarafından istihdamının yasaklamasını sağlamalıdır. Bu bağlamda suçlanan çocuklar öncelikle mağdur muamelesi görmeli, ancak yargılanması halinde çocuk adalet sistemine başvurulmalıdır.

7. Aile Ortamı ve Alternatif Bakım

Birçok ebeveyn ve bakıcı, dijital ortamla ilgili olarak çocuklara yardım etmek için gereken teknolojik kavrayışı, kapasiteyi ve becerileri geliştirmek için desteğe ihtiyaç duyar. Taraf Devletler, ebeveynlerin

ve bakıcıların, dijital okuryazarlık kazanma, teknolojinin çocuk haklarını nasıl destekleyebileceğini öğrenme ve çevrim içi zarar mağduru bir çocuğu tespit etme ve buna uygun şekilde yanıt verme fırsatlarına sahip olmasını sağlamalıdır. Dezavantajlı veya savunmasız durumdaki çocukların ebeveynlerine ve bakıcılarına özel önem verilmelidir.

Taraf Devletler, dijital ortamla ilgili olarak ebeveynleri ve bakıcıları desteklerken ve rehberlik ederken, gelişen kapasitesine uygun şekilde çocuğun mahremiyet ihtiyacına ve gelişen özerkliğine saygı duyulması için farkındalık yaratmalıdır. Taraf Devletler, bakıcı ve ebeveynlerin beklediğinden daha erken bir yaş dâhil olmak üzere çocukların çoğu zaman dijital fırsatları denediğini, benimsediğini ve risklerle karşılaşabileceğini dikkate almalıdır. Bazı çocuklar dijital hareketlerinde daha fazla teşvik ve destek talep ettiklerini belirtmiştir. Bu özellikle ebeveynlerinin ve bakıcılarının yaklaşımının cezalandırıcı, fazla kısıtlayıcı ya da çocuğun gelişen kapasitesine uyum göstermediği zamanlarda talep edilmektedir. Ebeveynlerin çocuklarına dijital ortama ilişkin sunacağı rehberlik çocuğun korunması ile otonomisi arasında uygun bir denge kurmalı, kontrol etme ya da yasaklama yerine karşılıklı empati ve saygıya dayanmalıdır.

Ailelerinden ayrı düşmüş çocukların dijital teknolojilere erişiminin olması önemlidir. Araştırmalar, dijital teknolojilerin aile ilişkilerinin sürdürülmesinde faydalı olabileceğini göstermiştir. Örneğin ebeveynlerin ayrılmaları, çocukların alternatif bakıma yerleştirilmeleri ve çocuklar ile müstakbel evlat edinecek ya da koruyucu ebeveynler arasında ilişki kurulması durumlarında ve insani krizlerde çocukların aileleriyle yeniden bir araya getirilmesinde dijital teknolojiler faydalı olabilir. Bu yüzden Taraf Devletler, çocuğun güvenliğini ve üstün yararını göz önünde bulundurarak ayrılan aileler bağlamında çocukların, ebeveynlerin, bakıcıların veya diğer ilgili kişilerin dijital hizmetlere erişimini desteklemelidir.

8. Engelli Çocuklar

Dijital ortam, engelli çocukların akranlarıyla sosyal ilişki kurmaları, bilgiye erişmeleri ve kamusal karar alma süreçlerine katılmaları için yeni yollar açar. Taraf Devletler böyle yolları aramalı, yeni engeller oluşmasını önlemeli, engelli çocukların dijital ortamla ilgili karşılaştığı mevcut engelleri kaldırmalıdır.

Fiziksel, zihinsel, psikososyal, işitsel ve görme ile ilgili engelliler dâhil farklı engellilikleri olan çocuklar dijital ortama erişmekte değişik engellerle karşılaşmaktadır. Bu engeller diğer ortamlarda, sağlık merkezlerinde ve okullarda dijital cihazların kullanımının yasaklanması, evde, okulda ve toplumda düşük maliyetli yardımcı teknolojilere kısıtlı erişim ve dijital içeriklerin erişilemez formatlarda olmasını kapsar. Taraf Devletler, engelli çocukların erişilebilir formattaki içeriğe ve düşük maliyetli yardımcı teknolojilere ulaşabilmelerini sağlamalı ve engelli çocuklar üzerinde ayrımcı etkileri olan politikaları kaldırmalıdır.

Taraf Devletler, değişik engel türlerine sahip çocukların gereksinimlerini karşılayan teknolojik yenilikleri teşvik etmeli, dijital ürün ve hizmetlerin (istisnasız şekilde ve uyarlamaya gerek olmadan bütün çocuklar tarafından kullanılabilmesi için) evrensel erişilebilirlik için tasarlanmasını sağlamalıdır. Engelli çocuklar, dijital ortamda haklarının gerçekleştirilmesini etkileyen politikaların, ürünlerin ve hizmetlerin tasarlanmasına ve sağlanmasına dahil edilmelidir.

Engelli çocuklar, dijital ortamda siber saldırganlık, cinsel taciz ve istismar dâhil risklere daha fazla maruz kalabilirler. Taraf Devletler, engelli çocukların karşılaştığı onların aşırı korunması ya da dışlanmasına sebep olabilecek önyargılara karşı koyarken, dijital ortamın engelli çocuklar için güvenli olmasını sağlamak için adımlar atmalı, onların karşı karşıya olduğu riskleri tespit etmeli ve üzerine eğilmelidir. Dijital ortama ilişkin koruyucu stratejiler, kamuya açık bilgiler, hizmetler ve forumlar erişilebilir biçimde sunulmalıdır.

9. Sağlık ve Refah

Dijital teknolojiler, sağlık hizmetlerine ve bilgilerine erişimi kolaylaştırabilir ve dezavantajlı, savunmasız durumdaki veya ücra topluluklardaki çocuklara ulaşmak için önemli fırsatlar sunar. Olağanüstü hâl, sağlık veya insani krizlerde dijital teknolojilerle sağlık hizmetlerine ve bilgiye ulaşmak tek seçenek olabilir.

Çocuklar; gebelik, cinsellik, ergenlik çağı, cinsel ve üreme sağlığı, zihinsel ve fiziksel sağlık dâhil olmak üzere, sağlık ve esenlikle ilgili destek ve bilgi için çevirim içi arama yapmaya değer verdiklerini belirtmiştir. Ergenler özellikle ücretsiz, güvenilir, yaşa uygun, ayrımcılık barındırmayan akıl, cinsellik ve üreme sağlığı çevirim içi hizmetlerine erişmek istemektedir. Taraf Devletler, çocukların psikolojik danışmanlık hizmetleri dâhil güvenilir sağlık hizmetlerine ve bilgilerine güvenli, emniyetli ve gizli erişime sahip olmasını sağlamalıdır.

Taraf Devletler, çocukların özgül sağlık ihtiyaçlarına odaklanan ve teknolojik gelişmeler yoluyla çocuklar için olumlu sağlık sonuçlarına ön ayak olan araştırma ve geliştirmeye yatırım yapmalı ve bunları teşvik etmelidir. Dijital hizmetler çocuklara sağlık hizmetlerinin yüz yüze sunumunu desteklemek veya iyileştirmek için kullanılmalıdır.

Taraf Devletler, çocukların akıl veya fiziksel sağlığına zarar verebilecek mezenformasyonun, materyallerin ve hizmetlerin yayılmasını önlemek için bilinen zararlara karşı düzenlemeler yapmalı ve kamu sağlığı sektöründe yakın zamanda ortaya çıkan araştırma ve kanıtları proaktif olarak değerlendirmelidir. Çocukların gelişimi ve haklarına zarar veren dijital tasarıma karşı düzenleme yapmak gibi dijital oyunlar veya sosyal medyayla sağlıksız etkileşimi önlemek için tedbirler gerekebilir.

Taraf Devletler, fiziksel ve sosyal aktiviteler dâhil olmak üzere sağlıklı yaşam tarzlarının reklamını yapmak için dijital teknolojilerin kullanımını teşvik etmelidir. Taraf Devletler, çocukların belirli yiyecek ve içecekler, alkol, uyuşturucu, tütün ve diğer nikotin ürünleri dâhil olmak üzere sağlıksız

ürünlerin reklamına maruz kalmasını önlemek için hedefli ve yaşa uygun olmayan reklamcılık, pazarlama ve diğer dijital hizmetleri düzenlemelidirler. Dijital ortamla ilgili bu tarz düzenlemeler çevirim dışı ortamdaki düzenlemelere ayak uydurmalı ve uyumlu olmalıdır.

10. Eğitim, Tatil ve Kültürel Etkinlikler

10.1. Eğitim hakkı

Dijital ortam; örgün, örgün olmayan, yaygın, akranlar arası ve kendi kendine öğrenme için güvenilir kaynaklar dâhil, çocukların nitelikli kapsayıcı eğitime erişimini büyük ölçüde mümkün kılabilir ve arttırabilir. Dijital teknolojilerin kullanımı, öğretmen ve öğrenci ayrıca öğrenciler arasındaki etkileşimi güçlendirebilir. Çocuklar, dijital teknolojilerin müfredat dışı aktivitelere katılım, öğrenmelerini destekleme ve eğitime erişimdeki önemini vurgulamışlardır.

Taraf Devletler, çocukların anladığı dillerdeki kaynaklar ve yerli halk kaynakları dâhil, çocukların çeşitli dijital ve interaktif öğrenme kaynaklarına erişimi için kütüphaneler, arşivler ve müzeler gibi eğitimle ilgili ve kültürel kurumları desteklemelidirler. Bu tarz ve diğer değerli kaynaklar çocukların yaratıcı, kültürel, yurttaşlıkla ilgili uygulamalarla etkileşimini destekleyebilir ve başkalarının uygulamalarını öğrenmesine olanak sağlayabilir. Taraf Devletler, çocukların çevirim içi ve yaşam boyu öğrenme fırsatlarını arttırmalıdır.

Taraf Devletler, okul ve diğer öğrenme ortamlarındaki teknolojik altyapıya ayırım gözetmeksizin yatırım yapmalı, yeterli sayıdaki bilgisayarın, yüksek hız ve kalitedeki İnternet'in ve stabil elektrik kaynağının hazır bulunmasını ve uygun maliyetli olmasını, dijital eğitim teknolojilerinin kullanımına dair öğretmen eğitimini, okul teknolojilerinin zamanda bakımını ve erişebilirliğini sağlamalıdır.

Dijital teknolojiler, okulda fiziki olarak bulunmayan, ücra bölgelerde yaşayan veya dezavantajlı ya da savunmasız durumdaki çocukların uzaktan veya çevirim içi eğitime olanak sağlayabilir. Taraf Devletler, profesyonel destek, eğitim materyalleri, (dijital ortama) bağlanabilirlik, elektrik, cihazlara erişim dâhil, tüm çocukların uzaktan eğitim için gerekli temel araçlara erişimini sağlamak için uygun altyapının mevcut olmasını sağlamalıdır.

Taraf Devletler, dijital okuryazarlığın okul öncesi düzeyden itibaren ve tüm okul yıllarında temel eğitim müfredatının bir parçası olarak öğretilmesini sağlamalıdır. Müfredat, çok çeşitli dijital araç ve kaynakların güvenle idare edilebilmesi için bilgi ve yetenekleri kapsamalıdır. Müfredat ayrıca, eleştirel düşünme, cinsellik ve üreme sağlığı konuları dâhil güvenilir bilgi kaynaklarının nasıl bulunacağı, yanlış ya da taraflı içerik ve mezenformasyonun nasıl tespit edileceği, yasal çözüm yolları ve diğer destek biçimleri, çocuğun dijital ortamdaki hakları dâhil insan haklarına dair rehberlik içermelidir.

Taraf Devletler, dijital ortama ilişkin temas kurma, davranış ve sözleşmelerle ilgili risklere maruz kalmanın olası olumsuz sonuçları konusunda çocukların farkındalığını arttırmalıdır. Çocukların,

dijitalleşmenin toplumlar üzerindeki olası olumsuz etkileri, kişisel verinin otomatik işlenmesi ve gözetimin kullanımı, ikna etme stratejileri, ticari şirketlerin uygulamaları ve dijital ortamın altyapısı dâhil dijital ortamı anlamalarının önemi artmaktadır. Öğretmenler, özellikle de dijital okuryazarlık eğitimi ve cinsel ve üreme sağlığı eğitimini üstlenenler, dijital ortamla ilgili güvenlik önlemleri konusunda eğitilmelidir.

10.2. Kültür, tatil ve oyun hakkı

Dijital ortam çocukların esenliği ve gelişimi için önemli olan kültür, tatil ve oyun hakkına katkı sunar. Her yaştan çocuklar, seçtikleri çok çeşitli dijital ürün ve hizmetlerle etkileşim kurarak keyif duyduklarını, ilgilerinin uyandığını ve rahatlama yaşadıklarını bildirmiştir. Ancak çocuklar, yetişkinlerin dijital oyunun önemini ve arkadaşlarla nasıl paylaşılabilirdiğini anlayamamaları konusunda endişelidir.

Dijital kültür, boş zaman değerlendirme ve oyun biçimleri çocukları desteklemeli, onlara fayda sağlamalı ve çocukların farklı kimliklerini, özellikle onların kültürel kimliklerini, dillerini ve mirasını yansıtmalı ve destek sağlamalıdır. Çevrim içi kültürel yaşama katılım, yaratıcılığa, kimliğe, sosyal dayanışmaya ve kültürel çeşitliliğe katkı sunar. Taraf Devletler, çocukların boş zamanlarını bilgi ve iletişim teknolojilerini deneyimlemek, kendilerini ifade etmek ve çevrim içi kültürel yaşama katılmak için kullanma fırsatına sahip olmalarını sağlamalıdır.

Dijital ortamda harcanan eğlence vakti, örneğin yanıltıcı veya (reklam olduğu anlaşılmayan) şeffaf olmayan reklamlar, oldukça inandırıcı ya da kumar benzeri tasarım özellikleri aracılığıyla çocukları zarar risklerine maruz bırakabilir. Taraf Devletler, veri koruma, tasarımla mahremiyet (privacy-by-design) ve tasarımla güvenlik (safety-by-design) yaklaşımları ve diğer düzenleme tedbirlerini yürürlüğe koyarak ve kullanarak, ticari işletmelerin çocuğun menfaatleri yerine ticari çıkarlara öncelik tanımak için tasarlanmış sözü edilen ve diğer teknikler ile çocuğu hedef almamasını sağlamalıdır.

Taraf Devletler veya ticari işletmeler, dijital oyun ve eğlencelerin belli biçimleri hakkında rehberlik, yaş kısıtlamaları, etiketleme veya sertifikasyon sunduklarında, bunların çocukların bir bütün olarak dijital ortama erişimini kısıtlamayacak veya boş zaman ya da eğlence fırsatlarına ya da diğer haklarına müdahale etmeyecek şekilde formüle etmelidir.

11. Özel Koruma Tedbirleri

11.1. Ekonomik, cinsel ve diğer sömürü biçimlerinden korunma

Çocuklar, dijital ortamla ilgili olarak esenliklerinin herhangi bir yönünü olumsuz etkileyecek her türlü istismardan korunmalıdır. Sömürü; çocuk işçiliği, cinsel taciz ve istismar, çocuğun satışı, ticareti ve kaçırılması, siber suçlar dâhil çocuğun suç eylemlerine katılması için istihdamı gibi birçok şekilde

gerçekleşebilir. İçerik oluşturarak ve paylaşarak çocuklar dijital ortamda ekonomik aktör olabilirler ve bu onların sömürülmesiyle sonuçlanabilir.

Taraf Devletler, çocukların ekonomik, cinsel ve diğer sömürü biçimlerine karşı korunmalarını ile ilgili yasa ve politikaları gözden geçirmelidir. Ayrıca, çocukların dijital ortamda çalışmaya ilişkin hakları ve istihkaklarıyla ilgili olanaklar korunmalıdır. Taraf devletler çocukların silah, uyuşturucu ve kumar gibi zararlardan korumasını sağlamak için kanun yapmalıdır. Çocukların kullanması ve sahip olması hukuka aykırı olan hizmetler ve ürünlere erişim sağlamasını önlemek için sağlam yaş doğrulama sistemleri kullanılmalıdır. Böyle sistemler veri koruma ve güvence gereksinimleriyle uyumlu olmalıdır.

Devletlerin bileşen ve ilgili hareketleri dâhil insan ticaretini soruşturma, kovuşturma ve cezalandırma yükümlülüğü göz önünde bulundurulduğunda, Taraf Devletler çocukların suç grupları tarafından teknoloji destekli şekilde istihdamını yasaklamak için insan ticaretiyle ilgili mevzuatını geliştirmeli ve güncellemelidir.

Taraf Devletler, dijital ortamdaki suçların soruşturulması ve kovuşturulmasını temin edecek yeterli kaynakları tahsis etmek, dolandırıcılık ve kimlik hırsızlığı dâhil dijital ortamda gerçekleşen suçlardan çocukları korumak için uygun mevzuatın yürürlükte olmasını sağlamalıdır. Taraf Devletler, bu tür suçların işlenme riskini en aza indirmek için çocukların kullandığı dijital hizmet ve ürünlerde yüksek bir siber güvenlik standardı ve çocukların kullandığı dijital hizmet ve ürünlerde tasarımla mahremiyet (privacy-by-design) ve tasarımla güvenlik (safety-by-design) talep etmelidir.

11.2. Çocuk adaletinin yönetimi

Çocuklar siber suç yasalarıyla suçlanabilir ya da bu yasaları ihlal ettiği hükmedilebilir. Taraf Devletler, ceza adaleti müdahalesine alternatifler yaratan ve kullanan her türlü çabayı göstermeli, suçu önlemeye odaklanmalı, politika geliştiricilerin siber suç yasalarının çocuklar üzerindeki etkilerini değerlendirmelerini sağlamalıdır.

Çocukların kendilerinin oluşturduğu, yalnızca kendi özel kullanımı için ve rızayla bulundurduğu ve/veya paylaştığı cinsel materyaller suç muamelesi görmemelidir. Çocuğun kendisinin oluşturduğu cinsel müstehcen içerikle ilgili durumlarda çocuğun güvenli şekilde tavsiye ve destek almasına olanak sağlayan çocuk dostu kanallar oluşturulmalıdır.

Komite, yargılama sürecinin dijitalleştirilmesi durumunun çocukla bizzat temas kurma eksikliğine yol açtığını kabul eder. Bunun çocukla ilişki geliştirme üzerine inşa edilen onarıcı ve rehabilite edici adalet mekanizmaları üzerinde olumsuz etkisi olabilir. Bu tarz ve çocuğun özgürlüğünden mahrum bırakıldığı durumlarda Taraf Devletler çocukların rehabilitasyonuna ve mahkemelerle anlamlı şekilde iletişim kurmasına olanak sağlamak için bizzat teması sağlamalıdır.

11.3. Silahlı çatışmalardaki çocukların, göçmen çocukların ve diğer korunmasız durumlardaki çocukların korunması

Dijital ortam, doğal afetlerden etkilenmiş, sokakta yaşayan, refakatsiz, mülteci, göçmen, sığınmacı, ülkesinde yerinden edilen ve silahlı çatışmalardaki çocuklar dâhil korunmasız durumlarda yaşayan çocuklara onların korunmaları için çok önemli olan hayat kurtarıcı bilgilere erişim olanağı sağlayabilir. Dijital ortam bu çocukların aileleriyle iletişimde kalmasına, eğitim, sağlık ve diğer temel hizmetlere erişimine, yemek ve güvenli barınak edinmesine olanak sağlayabilir. Taraf Devletler, çocukların dijital ortam aracılığıyla silahlı çatışmalar dâhil çatışmalarda kullanılmamasını veya istihdam edilmemesini sağlamalıdır.

12. Bölgesel ve Uluslararası İşbirliği

Dijital ortamın sınır ötesi ve uluslararası tabiatı, dijital ortamla ilgili çocuk haklarına etkin şekilde saygı gösterilmesi, korunması ve uygulanması için, devletler, ticari işletmeler ve diğer aktörler dâhil tüm paydaşların güçlü bölgesel ve uluslararası işbirliğini zorunlu kılar. Bu nedenle, Taraf Devletler'in iki ve çok taraflı şekilde ulusal ve uluslararası organizasyonlar, Birleşmiş Milletler kuruluşları, dijital ortamla ilgili insan hakları ve çocuk korumada uzmanlaşmış ticari işletmeler ve organizasyonlar ile işbirliği yapması çok önemlidir.

Taraf Devletler, bölgesel ve uluslararası uzmanlık ve iyi uygulamaların değişimini teşvik etmeli, çocuk haklarının dijital ortamda bütün Taraf Devletler tarafından uygulanmasına olanak sağlayan kapasite geliştirme, kaynaklar, standartlar, düzenlemeler ve güvenceleri kurmalı ve desteklemelidir. Taraf Devletler, ortaklaşa delil toplanmasını, delil paylaşımını, karşılıklı hukuki yardımlaşmayı, dijital ortamda neyin suç teşkil ettiğine dair ortak bir tanımın formüle edilmesini teşvik etmelidir.